

Emlékképek '89 – Egy új korszak határán Virtuális kiállítás a rendszerváltás emlékezetéről

Az Országos Széchényi Könyvtár Fénykép- és Diafilm-tára a *Photoconsortium* nevű európai fotográfiai szakmai szervezet tagjaként felkérést kapott egy pop-up kiállítás szervezésére. A Manuscriptorium kiállítóterben megvalósult tárlat (kurátor: Füri Katalin, grafikai tervező: Tóth Szilvia Rebeka) egyik apropója az Európai Kulturális Év volt, a másik pedig a közösségi fotógyűjtés és -feldolgozás módszerének alkalmazása a közös európai kulturális örökség bemutatására. A tárlattal be szeretnénk volna bizonyítani, hogy a közösségi felajánlásokból összegyűlt anyag speciális emlékezetkutatói módszerként értelmezve alkalmas arra is, hogy egy teljes kiállítást össze tudjunk állítani belőle. A kiállítás kísérleti jellegű volt, kivitelezését az Európai Bizottság támogatta a „*We are the Culture for Europe*” című program keretében. Összesen tíz európai városban, Budapest után Szófiában, Helsinkiben, Krakóban, Pisában, Bazelben, Vilniusban, Amsterdamban, Gironában, Nicosiában és Brüsszelben készült hasonló kiállítás az év során. Közös elemük a közösségi gyűjtés és az ennek megjelenítésére fejlesztett mobiltelefon-applikáció volt. Témánknak a rendszerváltást választottuk mint a közösségi emlékezet kevésbé feltárt területét, döntésünket a harmincéves évforduló is indokolta.

Az *Emlékképek '89 – Egy új korszak határán* címet adtuk a tárlatnak, és a rendszerváltás személyes emlékeit igyekeztük bemutatni. A pártállami rendszer bukása 1989-ben nemcsak a politikai környezetet változtatta meg és hozta el a diktatúra éveit követően a demokráciát Magyarországra, hanem átalakította hétköznapjainkat is: a város és a falu képét, az öltözködést, a szabadidő eltöltésének módját, a fogyasztást – mindent. E történelmi fordulat nem mindig jelentett pozitív változást: eltűntek ugyan a diktatúra emlékművei, jelképei, utcanevei, azonban még ma is elfeledetten és kihasználatlanul tátongó épületek, gyárak, egykori vállalati üdülők, laktanyák, szórakozóhelyek romjai jelzik a változást. Arra voltunk kíváncsiak, mindezekből mi kötődik a rendszerváltáshoz a közösségi emlékezetben, mi maradt fenn a családi archívumokban, személyes emlékek között.

A kiállításra tervezett mobilapplikáció segítségével az összegyűjtött digitális képeket megszólaltattuk: interjúkat, személyes visszaemlékezéseket hallgathattunk a fényképek böngészése közben. A virtuális kiállítást „valódi” tárgyakkal egészítettük ki, hogy teljesebbé tegyük az élményt. Korabeli képeslapokkal valódi üzenőfalat készítettünk, ahol a múltba szánt leveleket írtak és helyezték el a látogatók. A kiállítás nyitvatartása során több mint száz üzenet került fel a falra. Ezek többsége vicces volt, de meglepően sok őszinte és fájdalmas üzenetet is olvashattunk közöttük elvesztett szülőknek, elszakadt barátoknak, egykori tanároknak, elvesztett közösségeknek. A képeslapok részletes tartalmi feltárása még a jövő feladata.

A közösségi gyűjtés fényképeit beküldők aktívan részt is vettek a virtuális galériák kialakításában. Erre egy workshop keretében nyílt lehetőségük, melyet az Országos Széchényi Könyvtár szervezett 2019. április 23-án. A gyűjteményt a Plakát- és Kisnyomtatványtárból származó dokumentumokkal és a szintén közösségi felajánlásból érkező tárgyi emlékekkel bővítettük ki.

A gyűjtés során három kiállítási csoport bontakozott ki:

Családi emlékek. A felhívásra beérkező, személyes élményekből építkező privát anyagok: családi fotók, városképek, kirándulások, ünnepek, egy elhagyott szovjet laktanya képei, általános iskolai hétköznapok emlékei, úttörőtáborok, eltűnő mozik, áruházak, a helyükbe lépő bevásárlóközpontok, az átalakuló Balaton-part és szórakozóhelyei alkották a kiállítás legizgalmasabb képcsoportjait.

Akkor és most. A Széchényi Könyvtár Fényképtára a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Színház- és Filmművészeti Egyetem hallgatóit bevonva minikutatást végzett, amelyben a hallgatók műemlékek, épületek, helyszínek sorsát vizsgálták, dokumentálták. A változás és az átalakulás fázisai „*akkor és most*” képpárok formájában voltak láthatók a kiállításon. A hallgatók a kiválasztott művek jelenkori állapotát állították párba a nyolcvanas évek végéről vagy ezek hiányában korábbi

A közösségi gyűjteményt a Fortepanról (www.fortepan.hu) származó fotókkal egészítettük ki, valamint Nagy Piroska fényképeivel a rendszerváltás kulcsfontosságú tüntéseiről, melyek a politikai fordulat dokumentumaival gazdagították a kiállítást. Az OSZK Plakát- és Kinyomtatványtárából korabeli képeslapokkal és plakátok másolataival egészítettük ki a tárlatot, melyeket a Kézirattár folyosóján installációként szerepeltettünk. A sok beérkezett, de ki nem ál-

származó archív fotókkal. Ez a módszer, az ún. „újrafényképezés” (rephotography) szintén fontos eszköz a kollektív emlékezet kutatásában, szerettük volna feltárni az ebben rejlő lehetőségeket is.

Tárgyak '89. Szintén közösségi felajánlásból érkeztek a rendszerváltást felidézõ személyes tárgyi emlékek. A felajánlók között sokan voltak az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai, de sokan jelentkeztek már a kiállítás megnyitása után is, miután rádióműsorokban, televízióban láttak, hallottak a gyűjtésünkrõl. A tárgyakat három tematikai csoportban állítottuk ki. Az elsõ tárlóban a kulturális élet, a szórakozás emléktárgyait helyeztük el: féltve õrzött Santana-koncertjegyet, hanglemezeket, plakátokat, és az utazás lehetõségének értékét jelzõ vonatjegyet, útleveleket. A második tárlóban helyeztük el a „mozgalmi” múlthoz kapcsolódó emléktárgyakat. Rengeteg tárgy érkezett a pártállami idõszak kötelezõ tömegmozgalmaihoz kapcsolódva: kisdobos tagsági könyvek, úttörõ rekvizitumok, kitüntetések, KISZ-jelvények, sõt, még egy MSZMP-párttagsági könyv is. A harmadik táblóba pedig az „ellenállás” dokumentumai kerültek: szamizdatok, Duna–Körös-rõlplapok, az 1989. március 15-én felolvasott 12 pont, az alternatív zenei kultúra szórólapjai, egyéb „filléres” emlékei, melyeket szintén megõrzött harminc éven át az emlékezet.

lított fényképbõl kisfilmet szerkesztettünk, ezt folyamatosan vetítettük. A folyosó adottságait kihasználva kis beszélgetõsarkokat alakítottunk ki korabeli bútorokból, ezeken is elhelyeztünk apróbb tárgyi emlékeket: csészéket, játékokat, hetilapokat, vázát, sõt egy eredeti fémvázás hátizsákot is, melyet már a kiállítás megnyitása után ajánlottak fel számunkra. A mennyezetrõl bakelitlemezek borítóit és floppy lemezeket lógattunk be, ezzel utalva az idõközben történt technikai paradigmaváltásokra is.

A mobilapplikációs tartalmat három monitoron jelenítettük meg, ezekhez a látogató a telefonja segítségével tudott csatlakozni. Két különbözõ módon tudott így böngészni. A folyosón két egymás melletti monitoron válogathatott a különbözõ galériák között, a folyosó végén, rájuk merõlegesen elhelyezett harmadik monitoron pedig három önálló kép szerepelt, melyekbõl bármelyiket kiválasztva, a képen elhelyezett pontokra navigálva fontos tartalmi információkat hallgathatott meg a képrõl, készítésének körülményeirõl. Tapasztalataink szerint nem mindenki használta ezeket az informatikai lehetõségeket, sok látogató pusztán a kiállított tárgyakat megtekintve is teljes kiállítási élményhez jutva távozott.

Sárközy Réka

sarkozy.reka.at.oszk.hu